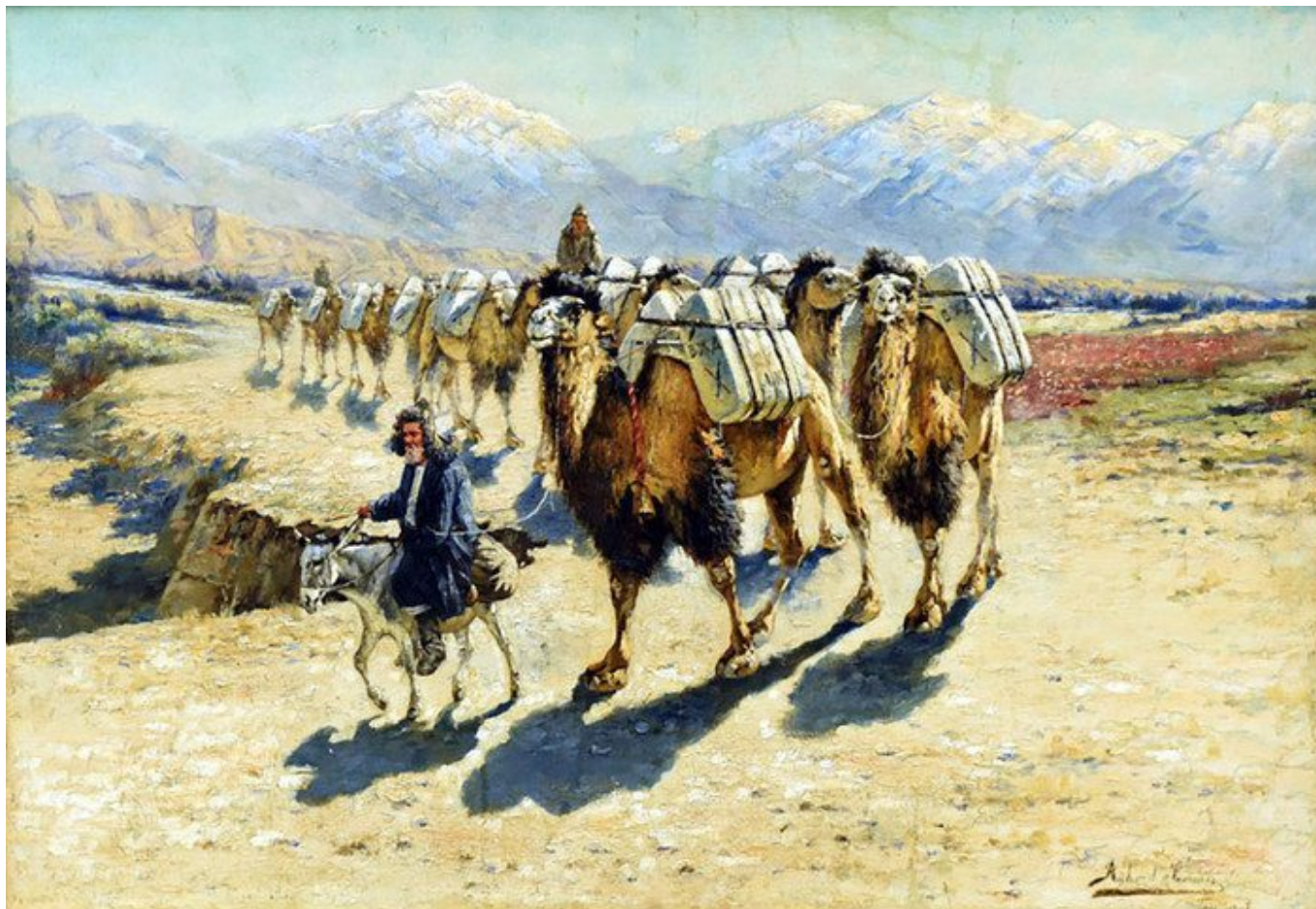

Gaýdyp gelmek / hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Gaýdyp gelmek / hekaýa GAÝDYP GELMEK

Gadymy Hywa topragy yzda galdy. Gyş günü bolsa-da, kerweniň önüni çekýän ak arwananyň köýerjeklemekden galyşýan gulaklarynyň düýbi derläpdi. Bu gyssalyp sürülýän janawaryň ýadanlygynyň alamatydy. Tirkeş-tirkeş mytdyldap gelýän beýleki bugurçylaryň halynyň-da haraplygy öz-özünden bellidi. Arwananyň üstünde oturmakdan endamy gurşan Kerwen: "Ynha, hol alaňdan geçenimde goş ýazdyryp, mallara dem-dynç bererin" diýip pikirlense-de, niýetine ýetebilmän gelýärdi. Ýogsam, bu onuň özüne baglydy. Saklanaýmalydy. Emma bolanokdy. Etrek etrapyna tizräk ýetmelidi. Şeýle gidilşine ýörelse, bugurçylaryň ýaraman, basym çökjekligem şeksizdi. Mallar kolhozyňky, bir zat bolaýsa, kelläň bilen jogap bermeli. Bu agyr kerweniň ýene bir geňräk tarapy bar: muňa eýelik edýän ýeke-täk adam. Ol-da Kerwen. Keýtikläp yöreyän Kerwen. Urşuň

edeni bi. Ýurtda jeň häzirem gidýä. Ýöne duşmanlaryň ýeňse berip başlanlygy eşidilýä.

Kerweniň Watan gullugyny tamamlamagyna sanalgyja gün galyppy. Ýigidi oba aman-esen dolanmak islegi bimaza edip ugrapdy. Hatda gelni Owadana, oguljygy Şüküre sowgatjyk dagam aldy. Birden... uruş. Belarus topragynda söweşdi. Agyr ýaralandy. Näme üçindir, gospitalda ýatyrka gelnine hat ýazmady. Obasyna duýdansyz geldi. Içeriden okdurylyp çykan gelniniň keşbini görüp, içini çekenini bilmän galdy. Öňündäki birmahalky baýdak boýly Owadan däl-de sulbady. Diňe owadan maýa gözleriň şol öňküligidi. Olam gussaly. Soňra şatlyk ýaşy göründi.

Kerwen şu pursat Owadana hat ýazmanlygyna öküdi. Ilkinji gezek gelen esgeri bütün oba gujak açyp garşylady. Az salym dynç aldy. Obanyň ýagdaýy ýabygorlydy, geçen ýyl hasyl pes bolup, zähmet gününe paýlanan bugdaý elhaldy. Indiki orak mahalam daş. Gytçylyk. Häzirem "Garabeyik" diýen ýeriň töwereginde bitýän eşegotular obanyň maňlaýyndan diräpdir. Ol otuň gabarasy türkmen telpegi ýalyrak. Uluragam bolýa. Däneli. Ine, şol däneleri degirmende üwäp, zagara edip iýýärler. Elbetde, onuň bugdaý çöreginiň ornuny tutmajagy hemmä aýan. Nätjek, obany saklaýan şol. Uruşdan öň eşegotyny otlardylar. Näme üçinligem belli däl. Kerweniň özem köp ýakypdy. Ol bu otuň adyny kän halamazdy. Belki, şol sebäpli, otlandyr. A onda beýlekiler näme?.. Kerwen uruşdan soň horlugy unutjak nesliň ýene hüjüm etjekdiklerini, tohumyny bütünleý gutarjakdyklaryny göz önüne getiribem bilmedi. Bu hakda pikirlenmedem. Ýöne terkä gögümtil öwüsýän, guranda ak esg dönýän eşegotulary käte üşürüp, oýnamak maksady bilen otlandyklaryny ýadyna salyp, ýüregi ezildi. Uludan dem aldy. Gör, durmuşyň oýnuny! Indi şol otlar... Şükürjigiň, jahanda ýeke-täk serwi Owadanyň alnyndan diräpdir. Asyl durmuşyň özi awulyrak degişme bolaymasyn?..

Kim bi daş çykan? Hä, Orazgül eje. Oglanka, bezzat Kerwen bu kempire gün bermezdi: towuk keteginden ýumurtgasyny alardy, düýe sagyp durka ürküzerdi ýa-da daňylgy köşegini boşadardy... Onsoň Orazgül eje-de muny kän halamazdy. Bir gezek dagy kesekläp, geçisini agsatdy. Şonda jany ýanan Orazgül eje gargyş aýtdy: "Häý, ady ýitmiş..."

Dädesem mazalyja şarpyk çaldy: "Degme, şo Göroglynuň atyny ogurlan kempiriň zadyna"...

Gursagyny açyp, şemallaýan Kerwen dädesiniň birmahalky çalan ýañagyny söýünçli sypalaşdyrdy. Çaga ýaly ýyljyraklady: "Wah,

däde, beýleki ýaňagyma-da şarpyldatmaly ekeniň".

Ol ýene-de ýatlamalar ummanyna batdy.

Dogrudanam, durmuş awulyrak degişme bolaymasyn? Kempiriň öňki ýigrençli bakýan gözleri indi söýünçlidi. Ilden öňürti gelibem gujaklapdy. Ejesiniň ýoklugyny bildirmedi. Barybir, durmuşyň şatyysyny gören Kerwen jahanda ýok ene ellerini küýsedi. Damagy doldy.

Şol gije Kerwen daňa golaý daş çykdy. Çilim otlandy. Orazgül ejäniň körpe agtygynyň naýynjar sesi eşidildi:

– Ene, çörek!

– Ýatyber, balam, basym dädeň getir.

– Aldama, dädem urşa gitdi diýdiň-ä. Eh-ä... ä... ä... ä – Çaga aglady. Ene elewredi:

– Goý, balam, goý. Onda... onda... Kerwen dädeň äkeler. – Çaganyň köşeşenligi bildirdi:

– Nireden?

– Hywadan.

– Daşmy, Hywa?

– Hym... neme... azrak daş...

Mundan soňraky gürrüňler Kerwen eşitmedi. Belki, ýene aldanan çaga uklandyr. Ýöne Kerweniň gulaklary şaňlady. Göwresi elendi. Çay içim salymda özüni dürsedi: "Mundan ölümiňi boýnuňa alyp, söweşip ýörmek mün kerem ýagşyrak".

Ol söweşmek bagtyndan jyda düşürilendigine nälet okady. Çaykanjyrap öýe girdi. Köneräk ýorganda aý ýaly bolup ýatan gelne ser saldy. Näzirgemäge utanyan şekilli görüňän Owadan dillendi:

– Nirä gitdiň?

– Çilim çekdim daşarda.

– Hym. Gel, ýat.

Gözler ilkinji duşuşukda, Aýyň ýagtysyndaky ýaly, köz bolup ýanýarlar. Gyzgyn dem saçlaryny çirkizerlidi.

Muhabbetden humarlanan ýigit gözlerini süzdi, birbada hemme bela-beterleri unutdy. Gijelikde şemal ugruna şygyrdaşýan ýapraklaryň sesine meňzedip pyşyrdady: – Dünýäm, owadan Dünýäm! – Soňra şu sözleri başky sataşanlarynda-da, şeýle şirin aýdyp bilen däldirin diýip pikir kellesine gelip, ikirjiňlendi. Şu-da onuň gelin gujagyndan sogrulmagyna itergi berdi. Tirsegine daýanyp, daşarda eşiden gürrüňlerini Owadana aýtdy. Gelni:

– Gahatlyk ýurdumyzyň hemme ýerindw bardyr welin, biziň

obamyzda beterräk ýaly. Obanyň ýarpysy garahassalyga ýatdy. – diýdi.

Kerweniň bimazalanysy artdy. Eýlä-beýlä kän agdaryldy: "Obany bela-beterden niçik halas etmeli? Orazgül ene obadaşlarynyb islegini aýdan bolaýmasyn?" Ol birki gün ýüzüni sallap gezdi, soň ýaşy durugşan kolhoz başlygynyň kabinetine bardy:

– Yh-ym, Mämmet aga, maňa bugurçy ber. Ilatyň derde ýarajak zadyny äkidip, azyk-owkada çalşayyn.

– Nirä gitjek? Horaz hemme ýerde bir gygyrýar-a.

– Tejen ýa Hywa topragyna. Goňşy obadan Tejene gidip gelipdirler. Men Hywa gidäýeyin. Daşdyr öz-ä. Maňlaýy synap göreli.

– Hym... bi halda... ýeke özüň... Işçi güýji özümize ýetenok.

Kerwen niýetinden dänmedi. Ertesi kolhoz edarasynyň köneje jaýynyň ýanyna üşdüler: kimsi kümüş, tylla ýüzük, kimsi haly-palas, kimsi-de keçe, ýüň... garaz, her kim tapan zadyny getirdi. Haçanda, agyr kerwen ýeke adamly ugranda gyrada gyşaryp ýatan, eti-gany gaçyp, garran bürgüde dönen Esen aga ýokary turdy:

– Başlyk! Obadaşlar! – Telek iş bi, maýyp ýigidi täl goýbermeklik.

Dümewli goja burnundan akýan suwjagazlary kirli biz ýaglygy bilen süpürişdirdi. Märekäniň çetinde horkuldaýan zenan sesi eşidildi. Bu Owadandy. Hossarlyk sözleriniň gelin ýüregini sarsdyranlygy aýandy. Duranlar agras dem aldylar. Birden dört-bäş gelin orta çykdy. Bular Kerwen bilen gitmäge döwtalaplardy. Esen aga gün astyndaky zada seredýän şekilli elini kölegeledip, öz gelnini saýgardy:

– Wah, garrylyk hiç diýeli... üstüne dümew... ýogsam: – Ol töweregine äñetdi: – Ah-ow, Bugra, nirde sen... Ýagdaýyň niçik?.. – Ýaşuly çagalyk dostuny aňtaýardy. Göwnüne sakgaldaşy gülümjiräp çykaýjak ýalydy. Görünmedi.

Başlyk dillendi:

– Ony Etrege iberdim, iş bilen, üç aýala baş edip, – Mämmet aga gelinlere bakdy: -Işiňize gidiň, balalarym. – Ol sözünü zordan tamamlady. Ýaşulyynyň bogazynyň dolanlygyny çagalar-da aňdylar.

Kerwen bolsa bu zatlardan bihabar gumgädige dyrmaşypdy...

Arwananyň zyndaky gök bugurçy pyşgyrdy. Ýalta bakan Kerwen onuň burnundan atylyp çykan läheň gurçugy büzülip-ýazylyp ýerw düşende gördi. Ynjaldy. Bu erkek soňky gezek suwuny oňly içip

bilmändi. Şonda Kerwen: "Burny tutulypdyr ýa gurçuk düşüpdür. Şerebeli suw guýsaň, açylardy. Hany oňa bol duz" diýip oýlanypdy. "Belki, pyşgyrany özüne em bolsun-da janawaryň." Hywada Kerweniň söwdasynyň kuşatlygu oňuşmazça dälidi. Ol zatlaryň köpüsini jöwene çalyşdy. Bahasyna görä az-kem bugdaýda tapdy. Iki halta uny-da bar: Biri Otazgöl enäniňki, beýlekisi özüniňki. Söweşde tapawutlananda komandiriň beren zer çayylan sagadyny çuwallary ýükleşen birinw beripdi. Onsoň wagty gün, ýyllyzlar bilen kesgitleýärdi. Näbelet ýollar gaýdyşyn ony darykdyrypdy. Her hal indi ýüregi düşüşipdi. Hol öňde, eşegiň ýaly kimin uzalýan, ýer bagyrtlap ýatan insizje çägelikde gelýärkä-de goş ýazdyrypdy. Gün ikindi ýerine golaýlaýar. Çägäniň ýakynynda ýandaklyk oýtak bar. Düýeleri şoňa goýberer. Özem çay-nahar ediner. Asyl, ol mallaryň ýüküni düşürenok, soň jaýlaşdyrmak başartmaz öýdýär. Bugurçylaryn aglabasynyň ynjklygy artypdyr. Burundygyny sähel dartsaň, bagyryberýär. Ýagyr bolany belli. Käsinden başyňy aýlarlaýan birhili ys gelýär. Belki, ýara öwrülip gurt düşendir. Indiki düşelgede iň bolmanda şolaryň çuwallaryny düşürüp, örküçlerine şemal çaldyrar.

..Ak arwana mürähede zar, ýüpüniň çalaja çekilmeginden çökdi. Eýesi goş-golamyny, gowzaň unly haltasyny düşürdi, guran töňne çöpleşdirip ýukatap garaja tüňçäni şemalyň öwüsýän tarapyndan otlady. Bugurçylary duşaklap goýberdi-de, köneje kersende hamyr ýugurdy. Tüňçe lakyrdap gaýnanda, çay demläp, petiri oda gömdi, suwa bişirilen towşan etini taýynlady. Ýaňy çay-naharyny öňüne alanda:

– Salawmaleýkim, giç ýagşy – diýip, ýerden zompa çykan ýaly biri geldi.

Kerwen Aý yşygyna sakgallak hyýrsyz ýüzi gördi. Näme üçindir, birbada ini jümşüldedi. Emma ümmülmez gyrda ençeme günläp, ýeke ýöremeklik ýüregine düşüpdü. Şol sebäpli bolsa gerek, näbelli myhmany köne tanşy kimi gadyrly garşylady:

Gel, geç, saçak başyna. – Ol sözüni soňlap-soňlamanka, myhman görkezilen ýerde jaýlaşdy. Tä iýlip-içilýänçä öň gepleşilen ýaly, hiç kimden ses-seda çykmady. Kerweniň özem gaty ajpgypdy weli, myhmany beterräk gördi. Owunjak süňkleri dagy ol durşuna ýuwudýan şekillidi. Onsoň myhmany sylapmy, ýa rehimini inipmi badyny gowşatdy. Ine-de, töwwir galdyryldy:

– Ugur haýyr bol-a, myhman.

– Galhoz düýelerini bakýardym. Irkilip, ýitiräýdim. Iki gün

aç-suwsuz gözläp ýörenime. Tapamok. Otjagaz gördüm-de sowulaýdym.

– Şeýle. Gijäniň içinde niräni gözlejek. Ýat-da, ertir irden gidiber. Häzir bolsa, maña ýagyr düýeleriň ýüküni düşüriş.

Gelmişek sessiz-üýnsiz ylalaşdy. Ýokary turanlarynda unly halta işdämenlik bilen gözlerini aýlap goýberdi. Kerwen muny gördi. Her hal erbetlige ýormazlyga çalyşdy. Gytçylykda munça uny çölde göreniň gözi gitjekligi hemmä belli.

Bäş düýäniň çuwallaryny düşürdiler. Gök erkegiň kesmeklän ýarasyna halygy ýelmeşip gidipdir, zordan aýrtdylar.

Goşa gelip gyşardylar. Ikisine-de gürrüňçilikden beter, uky zerurýetdi. Dogry, Kerwen birbada gözlerini ýummazlyga çalyşdy. Garaz, gelmişekden howalasy basyldy, ýöne basym özüne teselli berdi, ulag-ýaragy yok, onsoň-da eýýäm hor çekip başlady. Ýagşylygam edil-dä, oňa. Özi doýman, şony naharlady. Ynjalan Kerwen öli ýaly ýatdy. Saba şemalyna oýananda... nätanys eýýäm yokdy. Unly haltasam ýer ýuwdana dönüpdür. Orazgül ejäniň haltasyny düşürmändi. Ol bar. Çuwallary sanady. Ýekejesi kem. Her hal ynsaplg ogry eken. Tutuş kerweni äkitse-de, ol oýanmaly däl. Hywadan gaýdanda özüne degişli iki çuwal jöwen, bir halta un bardy. Indi taý çuwal jöwen. Muña-da şükür, obasynyňky tükel. Başga kişiniňkini niçik aljak? Öwezine özüniňkini berer...

O taýyny, bu taýyny esewanlap ýören Kerwen gum eteginde at yzlary gördi: "Heýk, haramzada, günuzyn aňtap gezipdir-ow" diýip, oýlanandan ogryny golaý-goltumdan tapmajakdygynh bilip, tamasyny üzdi. Iş çuwallary düýä ýüklemekde bar. Şol alada ogurlanan zatlaryň ýüreginiň jümmüşindäki yzasyny tiz unutdyrды.

Kerwen hemme güýjüni jemläp, çuwalyň birini galdyrды-da, howuda söýedi. Indi o taýyny şeýtmeli. Ýigdekçäniň biri bolsa-da, şuny saklady. Ol şu ýerde kömekçi alyp gaýtmanlygyna puşman etjek boldy. Ýöne häzir ökünjiň haýry yok.

Kerwen bir eli bilen çuwalyň bagyny hataba atdy. Beýleki taýy göterjek boldy. Bu başdaky ýaly başartmady. Gaýtadan çyzgandy, ellerine tüýkürdi: "Hop".

Çuwaly galdyrmasyyna galdyrды weli, bilinde oňurga ýiligi üzülen ýaly, agryy döredi. Muny gyzgyny bilen daňmagy oňardy, soň orak şekiline öwrüläýdi. Egilibem, dikelibem bilenok. "Bilimi gypjyndyraýdym öýdýän" diýip pikirlendi-de, özüni rastlady. Onsoň çuwallary boşadyp taýlady, soňra hyk-çoklap

kersen bilen agzyndan guýdy. Şeýdip, Kerwen günorta mahaly zordan ýola düşdi. Juda ajpgansoň, jöwen dänelerini iýdi, üstünden suw içdi. Az mahaldan içinde çydamasy kyn sanjy döredi. Öňki esger dodagyny dişläp, gan öýdürdi. Howalanýan Balkan dagy arkada galdy. Oba ýedi-sekiz günlük ýol. Uzak.

Arwana egremlenýän düýe ýodajygyna düşüpdi. Bugurçylar gyradaky ot-çöpden ýüzugra garbanmak bilen oňşuk edýärdiler. Teşneligem horlaýardy, ýöne öňler hiňlenýän, haý-küş edýän eýelerinden birnäçe gün bäri ses-seda çykanokdy. Janawarlar şonuň üçin, bujagaz günlere-de kaýyl ýalydy.

Kerweniň haly teňdi: saryýagyz ýüzüniň hamy garaköýükdi, dykyz göwresi çumşuklandy. Birki gezek özünden gitdi. Soňky sapar azy ýaran dişler jöwen dänelerini çeynemekden ejiz gelip, diriligine ýuwutdy. Sanjy güýjedi: "Beh, ejizleýärmikäm-aýt. Duşman güllesinden ölen bolsam, ybalyrak bolardy. Ýurt üçin ölenligimi ýatlardylar. Munda az mahal geçensoň, kimiň ýadyna düşjek" – diýip, ýüregi ezilip oýlanybildi. Birden Esendir Bugra aga göz öňüne geldi. Gojalar biri-birine degmeseler dilleri gijäl durandyr. Uruşdan öň hezildi-le. Goňşy-golamlar gijesine şularyň birine gürrüňçilige üýşerdiler. Kerwen dagam gyrada otyrды. Bir sapar Esen aga düme ýerde ekilen gawuny saklap, öýüne geldi. Üýşdüler. Gije bir çene bardy. Bugra aga oturanlara göz gypyp, goýberenok. Ahyry ol Esen aga:

– Náme geldiň-aý, gawuny ätberip? – diýdi.

– E-e-e, Bugra, özüň-ä medeniýetden habarsyz däl. Medeniýetli kişi hepde-de bir gezek hammama düşmeli. Maňa bir aýdan geçdi. Şo sebäpli...

– Goýsan-aý, Esen. Bir kündük suw tapdyr-a, şo taýda.

– Gara çynym.

– Körekençilige... – Bugra aga şyg-şyglap gülüp ugrady – körekençilige geldim diýsene.

– Bugra, yetmişden geçensonam... – Oturanlar-da gülüşdiler. Şundan soň Bugra aganyň tilsimine düşünen Esen aga olary kowup goýberipdi.

Kerwen ýylgyrjak ýaly etdi. Oňarmady. Hut içi gyryrarlap barýar. Ol bilindenem beter açlygyň horlaýandygyny öňrädken aňýardy. Kuwwaty barka, Orazgül ejäniň unundan çörek bişirip bilýärdi. Soň aýdaýanynda-da kempirden garaw ýokdy. Ýöne gije, "ene çörek" diýip zarynlan Orazgül ejäniň agtygy hakydasyndan çykmady. Oña birki doýumlyk däl-de, özüni tutmagy üçin esli mahal bugdaý nany gerekdi. Indi weli, bişirmäge-de gurbaty

çatjak däl.

Kerwen ýene alasarmyk halda gojalary ýatlady:

Bugra aga bir gije: "Daña golaý ýagyş ýagar diýýä. Asmanda übtüjegem bulut ýok. Onsoň Esen aga "Ýagmaz" diýýä. "Ýagar, ýagmaz" diýişip jedelleşiberýärler. Ahyry Bugra aga: "Gel, gury jedeli goýaly. Ýagsa, näme eçilersiň?" diýýä. Az-kem oýlanan Esen aga:

– Aý, men-ä bilmedim. Keýwana birki gün işiňi etdiräýmeseň.

– Özümiňkä zordan iş tapýan. Başga zat tap.

– Ýok.

– Aý, bolýa-da onda.

Aýrylyşýarlar. Daña golaý Esen aganyň gapysy kakylýar. Bu Bugra aga:

– Esen how, Esen!

– Näm-aý? Ekin sakçyň ganjygy ýaly daňda-da üýrüp dursuň.

– Asmanda bulut görüldi. Aýtdym-a ýagyş ýagar diýip.

– Ýagar, ýagar. Gidiber, indi.

Muny aýdýanlar soňundan: Bugra aga bilgeşleýin barypdyr, sebäbi şo mahal Esen aga kempirini sypañ-sermeň edýämiş" diýip gutarýarlar.

Kerwen aýylganç güldi: Ha-ha-ha-ha!!!

Arwana ürkekledi. Eýmenç ynsan sesi ysgyn-deramatdan gaçan janawarlary endiretdi: Ha-ha-ha-ha!!!

Sähra ümsümligi bozuldy. Golaýdan läheň guş uçdy. Düýeler üşerilişdiler:

– Ha-ha-ha-ha!-! Ha-ha-ha-ha-!!

Kerwen ýadaýança güldi. Onsoña asmandaky ýaşajyk Aýa gözi düşdi. Ýok, ol täk däl-de, goşa. Biri Owadan. Şo ýana çagyryýar.

Ýigit ellerini alysdaky geline uzatmak isledi. Ýöne gymyldadyp bilmedi.

Ak arwana gozgandy. Gapdaldan minaralar görüldi. Bu Maşat-Misseriandy. Diýmek, oba ýigrimi-ýigrimi baş kilometr daşlykda. Biraz kuwatlana Kerwen: "Gurbanyň boldugym, Maşat ata..." – diýip, pyşyrdady-da, yzyny garjaşdyrdy. Ejizlän adamynyň keramatly öwlüýäden kömek sorayanlygy ýüreginiň jümmüşiniň bir ýerinde saklanyp galypdyr. Megerem, ol: "Sag-aman oba barmaga ýardam ber" diýmek isländir.

Arwana bolsa, beletje yerlerine gelenligini aňan şekilli, az-kem çuslandy. Bu özgerişlik beýlekilere-de geçdi, belki, janawarlar oba ýetmek üçin, iň soňky güýçlerini goýandyrlar.

Muny bilerden Kerwen ejizdi. Onuñ burnundan ilki gan ysy geldi, soñra lokga-lokga bolup agzyndan gaýtdy.

Ol özünden gitdi.

Gün doganda ak arwana gumgädikden göründi. Gözi ýolda galan obanyñ ýöräp bilýän uly-kiçisi serçe sürüsi ýaly bolup, kerwene tarap çozdy. Öñde eli Şükürli Owadan ylgap barýardy. Emma bütin obany açlykdan halas eden Kerwen Meredowyñ özüniñ açlykdan ölenligi biriniñem küýüne gelenokdy.

16.06.1989 ýyl.

Annatagan NURGELDIÝEW. Hekaýalar